

Speech burgemeester Paans ter ere van Dodenherdenking op 4 mei 2021

(Inleiding)

Op 4 mei herdenken wij - burgers en militairen - die in het Koninkrijk der Nederlanden of waar ook ter wereld zijn omgekomen of vermoord sinds het uitbreken van de Tweede Wereldoorlog, in oorlogssituaties en bij vredesmissies.

Op 4 mei herdenken wij ook onze verworven vrijheden. Wij eren allen die zich bewust van het gevaar voor eigen leven het hoogste offer hebben gebracht. Maar ook allen die het risico namen om gestraft te worden door de bezetter. Met als straf: het hoogste offer.....

76 jaar geleden zijn we bevrijd, en er verschijnen meer boeken dan ooit over de Tweede Wereldoorlog. Die vijf donkere jaren houden ons nog steeds bezig. We willen nog steeds lezen over de onvoorstelbare dingen die mensen toen hebben meegemaakt. Over de verzetsdaden die toen zijn gepleegd. Want we hebben ons in Nederland niet zomaar in ons lot geschikt! Ook daarom is het belangrijk om te blijven herdenken. Zo herinneren we onszelf eraan, dat we ons - als het echt niet anders kan - altijd tegen onrecht kunnen verzetten.

(Verzet)

Als ons iets overkomt wat indruist tegen waar we in geloven, als we overheerst worden, dan krijgen we de neiging om daar tegenin te gaan. Ons niet neer te leggen bij wat er gebeurt. We hebben daarbij de keuze tussen woord en daad.

De ervaringen in de oorlog leren ons welke omstandigheden om daden vragen. Dat is wanneer het woord niet meer voldoet. Wanneer er via het woord geen kans is op verandering. Wanneer er niet geluisterd wordt. En wanneer er een diepe noodzaak wordt gevoeld om toch een signaal af te geven. Dat is het moment dat actie nog de enige optie is. Pas dan....niet eerder.

(Daden)

In de tweede Wereldoorlog móesten we als inwoners van Nederland wel tot daden overgaan. Naar onze woorden werd door de bezetter duidelijk niet geluisterd. Daar was geen enkele ruimte voor, bleek al snel.

Dit jaar herdenken we de Februaristaking van 80 jaar geleden.

In 1941 was de februaristaking een daad van protest tegen de Jodenvervolging.

In 1943 was er opnieuw een, veel minder bekende, spontane staking in Nederland. De april-meistaking. Ook in Alblasterdam, Kinderdijk en Bolnes, waar onder meer de scheepswerven platlagen. Deze bedrijven waren brandpunten van de stakingsbeweging. Het zelfbewustzijn, de democratische gezindheid en de energie van de mensen die staakten, maken achteraf nog diepe indruk.

De weigering van de directies van lokale bedrijven om de Duitsers informatie te geven over werknemers die hadden gestaakt, en de onderlinge solidariteit in dat opzicht, roepen diep respect op. Verschillende directeuren werden gearresteerd, onder meer de heer B.J.M. Lels, directeur van het Pek- en Teerbedrijf J. Vroege in Alblasserdam. Hij werd, samen met anderen, op het gemeentehuis van Alblasserdam verhoord en bedreigd.

Een stakingsbulletin dat iets later boven water kwam, leerde de Duitsers dat de kern van de staking te vinden was onder het personeel van de scheepswerf J. en K. Smit. De heer Lels werd daarop vrijgelaten. De bezetter viel binnen in het kantoor van de scheepswerf, en verrichtte verschillende arrestaties. Wim Smit, een neef van de directeur van het bedrijf, werd ter plekke gearresteerd en nog dezelfde dag standrechtelijk gefusilleerd.

Ondanks de enorme persoonlijke risico's die mensen liepen, hielden de verzetsdaden daarna aan. De Duitsers verordonneerden dat er geen loon mocht worden uitbetaald over de dagen waarop was gestaakt. De heer M. Marinissen, mede-directeur van zuurstoffabriek De Alblas, trok zich hier niets van aan en betaalde toch uit. De Duitsers kwamen erachter, Marinissen werd gearresteerd en enkele maanden opgesloten in het Concentratiekamp Vught.

(Leiderschap)

Wat een imposante voorbeelden van persoonlijk leiderschap. Er staan mensen op, in een collectieve beweging van verontwaardiging. Die beweging wordt door iedereen gedragen. Vervolgens ontrolt het verhaal zich verder, en ieder neemt de rol en verantwoordelijkheid die op dat moment bij zijn of haar positie passen, vanuit grote eendracht en verbondenheid. Een duidelijker signaal kun je aan de hand van daden niet afgeven.

Eigenlijk was de april-mei staking van 1943 helemaal geen staking. Er waren geen stakingsleiders en geen stakingseisen. In feite waren het opstanden tegen de bezetter. Het was, na de februaristaking in 1941, opnieuw een collectieve daad van verzet. De Duitsers hadden namelijk laten weten dat **300.000** Nederlandse oud-militairen die in 1940 gevochten hadden tegen de Duitsers, zich moesten melden voor de Arbeitseinsatz In Duitsland.

Er was de Duitsers veel aan gelegen het verzet in die maanden april en mei 1943 zo snel mogelijk te breken. Dus reageerden ze, net als in 1941, met militair machtsvertoon en harde represailles: massale arrestaties en doodvonnissen. Dit deed de bereidheid tot verzet bij vele Nederlanders, ook in de Alblasserwaard, alleen maar toenemen. Er werd massaal ondergedoken: na de april-meistakingen ging het om zo'n 300.000 mensen. Een record binnen bezet Europa.

Dat betekende dat er ook vele onderduikplekken beschikbaar werden gesteld, terwijl daarop de doodstraf stond. Uiteindelijk werden slechts **8.000** ex-militairen in krijgsgevangenschap weggevoerd.

(Moed)

Stelt u zich eens voor wat voor moed het vraagt om in een dergelijke situatie in actie te komen. Om te kiezen voor het afgeven van een signaal door het plegen van een verzetsdaad. Door te staken, door onder te duiken of door een onderduiker op te nemen. Terwijl duidelijk was dat de consequenties enorm konden zijn. En dat ook waren.

(Woorden)

Gelukkig kunnen we in deze tijd kiezen voor het woord. Daar ben ik diep dankbaar voor. We kunnen met elkaar het gesprek aangaan, ook als de meningen ver uit elkaar lopen, en overeenstemming ver weg lijkt. Ruimte voor andere perspectieven is een groot goed. We vinden elkaar uiteindelijk, al is het maar in de bereidheid om het gesprek te voeren. Ook wanneer de uitkomst niet vooraf duidelijk is. Laten we niet alleen op 'zenden' staan. Luisteren is belangrijk, meebewegen, inleven in de ander. Waar komt diens standpunt vandaan? Welke geschiedenis zit daarachter? Welke aanknopingspunten zijn er om standpunten te verenigen? Welk vonkje wijsheid kan ontbranden tot eensgezindheid?

Hoe kunnen we de afstand nemen die nodig is om het geheel te overzien?

(Leiderschap)

Dit vraagt om persoonlijk leiderschap van elk van ons. Het is niet altijd gemakkelijk om open te blijven staan, de ander te willen horen.

Dat vergt moed. Moed is een keuze. Zoals het ook moedig is om vol te houden en als het nodig is steeds weer naar nieuwe woorden, nieuwe invalshoeken te zoeken. Het toont onze kracht dat we hier aldoor opnieuw voor kiezen, ook in deze coronatijd, die zoveel van ons vraagt. En, breder gekeken, in deze tijd waarin het soms zo moeilijk lijkt om elkaar te vinden.

Ik ben er trots op als mensen steeds opnieuw, onvermoeibaar, proberen vol te houden om met elkaar in gesprek te gaan. Omdat daarvoor gestreden is: het maatschappelijk debat, volgens de vertrouwde democratische lijnen. Ik zal dat altijd blijven stimuleren. Meer dan 75 jaar na de bevrijding is en blijft dat ons aller verantwoordelijkheid.

In Alblasserdam herdenken wij tijdens de Nationale Dodenherdenking in de eerste plaats alle Alblasserdammers, die tijdens de Tweede Wereldoorlog in Alblasserdam om het leven kwamen: Negenenveertig burgers en twee militairen.

Verder zijn in Alblasserdam acht militairen van buiten Alblasserdam gesneuveld, in 1947 en 1949 gevolgd door nog drie Alblasserdamse militairen die in Nederlands-Indië sneuvelden.

Vandaag eren en gedenken wij hen. Hun namen staan hier in steen gebeiteld. Versierd met de prachtige bloemenhulde die ook vandaag hier weer is gebracht door de vele organisaties, maatschappelijke instellingen en verenigingen.

Vandaag reikt ons eerbetoon verder. Wij eren en gedenken alle Alblasserdamse bedrijven en hun werknemers die Alblasserdam in oorlogstijd economisch draaiend hebben gehouden, monden hebben gevoed en brood op de plank brachten in de vele gezinnen in ons dorp.

Ik sta hier met de voorzitter van de Ondernemers Kring Alblasserdam, mevrouw Karen van Namen. Als eerbetoon aan toen en als teken van solidariteit met alle winkeliers, ondernemers en hun medewerkers die in deze zware, moeilijke tijden van de pandemie het hoofd boven water proberen te houden. Met eerbied eren we hen, terwijl wij luisteren naar de namen van Alblasserdamers die meer dan 76 jaar terug het leven lieten.

Laten we blijven luisteren. Naar hun namen en naar elkaar!